

# MƏHSUL VƏ XİDMƏT BAZARINDA İQTİSADİ KONYUNKTURA VƏ QİYMƏTİN YARADILMASI XÜSUSİYYƏTLƏRİ

**NURANƏ ƏHƏDOVA**  
AMEA A.A.Bakıxanov adına  
Tarix İnstitutunun "Azərbaycanın  
XV-XVIII əsrlər tarixi" şöbəsinin  
böyük laborantı

E-mail: nurana.ahadova85@mail.ru

Məqalədə qarşıya qoyulan əsas məqsəd bazar iqtisadiyyatı modeli seçmiş ölkələrdə iqtisadi inkişafda mühüm rol oynayan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə bağlı dünya ölkələrinin və Azərbaycanın sahibkarlıq fəaliyyətini dəstəkləyən dövlət siyasətləri və proqramlarının araşdırılmasından ibarətdir. Dünya təcrübələrini nəzərə alsaq sahibkarlıq fəaliyyətinin inkişaf strategiyalarında getdikcə daha çox yer tutduğunu görə bilərik. Bunun səbəbi də, sahibkarlığın ölkə iqtisadiyyatının inkişafında böyük rola sahib olmasından irəli gəlir. Sahibkarlığın rifahın və sosial ədalətin vacib bir komponenti olması bütün dünyada qəbul olunmuşdur. Sahibkarlıq yeni müəssisələrin yaranmasına, yeniliklərə, məhsuldarlığa və böyüməyə töhfə verməklə bir çox iqtisadi fayda yaradır. Bu səbəbdən əksər hökumətlər sahibkarlığın təşviqinə üstünlük verirlər. Bu kontekstdə sahibkarlıq fəaliyyətinin ümumiyyətlə iki kateqoriyada əhatə olunduğu görülür: makro (rəqabət siyasəti, immiqrasiya siyasəti, vergi siyasəti, tənzimləmə bazası) və mikro (təhsil, məlumat, məsləhət, mübadilə proqramları, maliyyəyə çıxışın asanlaşdırılması). Bundan əlavə, ölkələrdə sahibkarlığın formalaşdırılmasından məsul olan orqanlar iki fərqli yanaşmada iki əsas istiqamətdə hərəkət edirlər. Birinci istiqamətin iki yanaşmasından biri sahibkarlığı, digəri isə KOS-ləri dəstəkləməkdir. İkinci istiqamət üzrə yanaşmanın birincisi sahibkarlıq və KOS-lərdəki maneələri azaltmaq, digəri isə intensiv dəstək verməkdir. Yeni müəssisələrin yaradılmasını asanlaşdırmaq və sahibkarların böyüməsinə və inkişafına imkan verən bir mühit hazırlamaq üçün müdaxilənin üç sahəsi müəyyən edilmişdir:

1. Yeni müəssisələrin yaradılması və müəssisələrin böyüməsinə imkan yaradan sahibkarlıq təlimi;
2. Sahibkarların cücrələrək böyüyə biləcəyi mühit yaratmaq, struktur maneələri aradan qaldırmaq və sahibkarları fəaliyyət müddətinin hər mərhələsində dəstəkləmək;
3. Sahibkarlıq mədəniyyətini inkişaf etdirmək [7, s.156-167].

Sahibkarlığın müsbət bir imicə sahib olmasını tə-

min etmək üçün təyin olunmuş mütəxəssislər qrupunun hazırladığı hesabatda üzv ölkələrdə sahibkarları mediada daha real və müsbət cəhətlərlə tanımaq, media mükafatları vermək, sahibkarlıq səfirləri şəbəkəsinin yaradılması və tanıtım kampaniyalarının təşkil edilməsi tövsiyə edilir [7, s.156-157; 6,]. Həmçinin ali təhsildə sahibkarlıq təhsilinin tələbələrin əsas səriştəsini artırdığı, tələbələrin biznes qurmaq niyyətlərini gücləndirdiyi və iş qabiliyyətlərini artırdığı bildirilir [7, s.156-167].

Komissiyanın gənc sahibkarlığın inkişafı proqramlarından biri olan "Gənc Sahibkarlar üçün Erasmus" Proqramı, bir işə başlamaq istəyən və ya yeni bir iş yaratmış gənc sahibkarların öz ölkələrindən başqa bir ölkədə təcrübəli sahibkarlarla yanaşı təcrübə keçməsinə, bu sayədə gənc sahibkarların bu sahədə təcrübəsini artırmasını və ölkələrarası ortaqlıqlar qurulmasını hədəfləyir. Avropa səvviyəsində sahibkarlığın dövlət qurum və təşkilatlarının dəstəyi və təşviqi ilə inkişafını ifadə edən Avropa Sahibkarlığı Təşviq Mükafatları, müəssisələri və sahibkarları ən uğurlu şəkildə təmsil edənləri müəyyənləşdirmək, ən yaxşı sahibkarlıq təcrübələrini və siyasətlərini nümayiş etdirmək, sahibkarlığın əlavə dəyər üzərində olan payını artırmaq və potensial sahibkarları cəsarətləndirmək məqsədi daşıyır [7, s.156-167].

Avropa Komissiyası, üzv ölkələrlə birlikdə müxtəlif sahibkarlıq fəaliyyətlərini inkişaf etdirərək qadın sahibkarlığı qarşısındakı maneələri aradan qaldırmağa çalışır. Bu məqsədlə Qadın Sahibkarlar üçün Konsaltinq Şəbəkəsi, Qadın Sahibkar Könüllülər Şəbəkəsi, Avropa Qadın Sahibkarlığının Təşviq Şəbəkəsi - WES və Qadın Sahibkarlıq Portalı yaradılmışdır. Məqsəd qadın sahibkarlara işlərinin qurulması, inkişafı və böyüməsi dövründə məsləhət və dəstək, ölkələrdəki yaxşı təcrübə nümunələrini bölüşmək və ortaq layihələr həyata keçirmək hədəflərdəndir [7, s.156-167].

Avropa Birliyi 2014-2020 dövrü üçün KOS-ləri maraqlandıran iki yeni proqram yaratdı. Sahibkarlıq və İnnovasiya Proqramı (EIP), Çərçivə Proqramı (FP-Çərçivə Proqramı) və Rəqabətlik və İnnovasiya

vasiya Çərçivə Proqramının Avropa İnnovasiya və Texnologiya İnstitutu (EİT) (CIP-Rəqabətlik və İnnovasiya Çərçivə Proqramı). Horizon 2020, Avropa İnnovasiya və Texnologiya İnstitutunu bir dam altında birləşdirərək yaradıldı.

Horizon 2020, AB-də araşdırma və inkişaf etdirmə tədbirləri çərçivəsində həyata keçirilən fəaliyyətlərin təsirini artırmaq məqsədilə birlik çərçivəsində həyata keçirilən bütün tədqiqat və yenilik proqramlarını 2014-2020-ci illər üçün integrasiya edilmiş bir sistem altında toplamağı hədəfləyir [7, s.156-167].

KOS-lər, global iqtisadi böhrandan sonra AB iqtisadiyyatının canlandırılması üçün hazırlanmış Avropa 2020 Strategiyasının hədəflərinə çatmaqda çox vacib bir rola sahibdirlər. Bu çərçivədə Avropa Birliyi tərəfindən 2014-2020-ci illər üçün sahibkarlıq subyektlərini, xüsusilə də KOS-ləri dəstəkləmək üçün "Müəssisələr və KOS-lərin Rəqabət Proqramı" (COSME) hazırlanmışdır. Proqram 2007-2013-cü illər arasında həyata keçirilmiş Rəqabətlik və İnnovasiya Proqramının (CIP) alt tərkib hissəsi olan Sahibkarlıq və İnnovasiya Proqramını (Entrepreneurship and Innovation Programme – EIP) əvəz etmişdir [7, s.156-167; 8].

KOS-lərə xüsusi diqqətlə hazırlanan COSME proqramının büdcəsi, KOS-lərin maliyyəyə çıxışını artırmaq, bazarlara çıxışlarını yaxşılaşdırmaq, əhatə dairəsi şərtlərini inkişaf etdirmək və sahibkarlığı təşviq etmək məqsədilə 7 il üçün 2.3 milyard avro təyin edilmişdi.

Sahibkarlıq fəaliyyəti bazar iqtisadiyyatında həlledici rol oynayır. Bazar iqtisadiyyatı modelini tətbiq edən ölkələrdə sahibkarlıq fəaliyyətinin genişlənməsi, yeni sahibkarların yaranması üçün geniş imkanlar mövcud olmalıdır. Azərbaycanda sahibkarlığın inkişafının dəstəklənməsi üçün bir sıra tədbirlər həyata keçirilmişdir.

Belə ki, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1997-ci il 24 iyun və 2002-ci il 17 avqust tarixli fərmanları ilə müvafiq olaraq "Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlığa dövlət köməyi proqramı (1997-2000-ci illər)" və "Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlığın inkişafının Dövlət Proqramı (2002-2005-ci illər)" qəbul edilərək icra edilmişdir. Qəbul olunmuş dövlət proqramlarının sahibkarlığın inkişafında xüsusi rolu olmuş, kiçik və orta sahibkarlığın inkişafı üzrə dövlət tədbirlərini dövlət siyasətinin prioritet istiqamətlərindən birinə çevirmişdir. Bu dövlət proqramları çərçivəsində sahibkarlara dövlət maliyyə köməyi sistemi formalaşdırılmış, iqtisadiyyatın və sahibkarlığın

tənzimlənməsi sahəsində mühüm tədbirlər həyata keçirilmişdir. İnfrastrukturun formalaşdırılması istiqamətində əhəmiyyətli addımlar atılmış, sahibkarlara zəruri texniki yardım (məsləhət, informasiya və s. xidmətlər) göstərən strukturlar formalaşmış, vergi yükünün azaldılması istiqamətində dövlət səviyyəsində müəyyən addımlar atılmışdır [7, s.156-167]. Həmçinin, cəmiyyətdə sahibkarlığa dəstək əhvali-ruhiyyəsinin artırılmasına təkən vermək məqsədilə dövlət başçısı tərəfindən 2016-cı il Azərbaycanda "Sahibkarlar Günü" kimi təsis edilmişdir.

Eyni zamanda, sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların 2 il müddətinə dayandırılması, fəaliyyətləri üçün lisenziya və icazələrin sayının və ödənilən rüsumların məbləğlərinin dəfələrlə azaldılması, icazələrin verilməsi prosedurlarının sadələşdirilməsi, o cümlədən bu sahədə elektron portalın yaradılması üzrə işlər davam etdirilmişdir. Sahibkarların hüquqlarının qorunması ilə bağlı "Məhkəmə-hüquq sisteminə islahatların dərinləşdirilməsi haqqında" ölkə başçısının 3 aprel 2019-cu il tarixdə qüvvəyə minmiş fərmanında sahibkarların məhkəməyə müraciət imkanlarının asanlaşdırılması və sahibkarlıqla bağlı mübahisələrə müvafiq sahədə daha dərin hüquqi bilik və təcrübəsi olan hakimlər tərəfindən baxılmasını təmin etmək nəzərdə tutulmuşdur.

Ölkəmizdə investisiyaların təşviqinin artırılması məqsədilə 7 il müddətində vergi və gömrük güzəştlərinin verilməsi, idxal-ixrac əməliyyatları zamanı gömrük prosedurlarının sadələşdirilməsi məqsədilə elektron gömrük xidmətlərinin daha da genişləndirilməsi, tələb olunan sənədlərin və prosedurların sayının minimuma endirilməsi, malların və nəqliyyat vasitələrinin gömrük sərhədindən keçirilməsi üçün "Yaşıl dəhliz" və beynəlxalq təcrübədə mövcud olan digər buraxılış sistemlərinin yaradılması üçün tədbirlər görülmüşdür. Bütün bu işlərlə yanaşı dövlət satınalmalarında təkmilləşdirmələrin aparılması, dövlət orqanlarında sahibkarların müraciətlərinin birbaşa cavablandırılmasını həyata keçirən, məlumatlandırma və məsləhət xidmətləri göstərən çağrı mərkəzlərinin yaradılması və s. işlər həyata keçirilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 6 dekabr 2016-cı il tarixli 1138 nömrəli Fərmanına əsasən milli iqtisadiyyat və iqtisadiyyatın 11 sektoru üzrə 12 strateji yol xəritəsi təsdiq olunmuşdur. Həmin sektorlara neft və qaz sənayesi, kənd təsərrüfatı, kiçik və orta sahibkarlıq, ağır sənaye və maşınqayırma, ixtisaslaşmış turizm, logistika və ticarət, mənzil təminatı, peşə təhsili və təlimi, maliyyə xidmətləri,

telekommunikasiya və informasiya texnologiyaları və kommunal xidmətlər aiddir [7, s.156-167].

Təsdiq olunmuş sənədlərdən biri olan “Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlıq səviyyəsində istehlak mallarının istehsalına dair Strateji Yol Xəritəsi”ndə ölkədə kiçik və orta sahibkarlığın (KOS) vəziyyəti təhlil edilir, xüsusilə bu sahədə görülmüş işlər, həyata keçirilmiş islahatlar, mövcud statistika barədə ətraflı məlumat verilir. Həmin yol xəritəsində 2020-ci ilədək strateji, 2025-ci ilədək olan dövr üçün uzunmüddətli və 2025-ci ildən sonrakı dövr üçün hədəf baxış əhatə edilir.

Ölkədə KOS-un inkişafı ilə əlaqədar Strateji Yol Xəritəsində biznes mühitinin və tənzimləyici bazanın daha da yaxşılaşdırılması, maliyyələşmə resurslarına sərfəli və səmərəli çıxışın təmin edilməsi, regional bazarlarda keyfiyyətli məhsul və xidmətlər təklifinin artırılması, innovasiyalar təşviq etməklə bu sahə ilə bağlı araşdırma və inkişaf fəaliyyətinin gücləndirilməsi strateji hədəf kimi müəyyənləşdirilmişdir.

Müəyyən edilmiş strateji hədəflərə nail olmaq üçün təxminən 700 milyon manat investisiya tələb olunur ki, nəticədə 2020-ci ildə iqtisadiyyatda təxminən 1 milyard 260 milyon manat əlavə dəyərin və 34240 yeni iş yerinin yaradılması gözlənilir [7, s.156-167; 1].

Sənəddə KOS sahəsində prioritetlər müəyyən edilmiş və ÜDM-də payının 15 faizə çatdırılması, məşğulluqda payının 20 faizə qədər artırılması, ölkənin qeyri-neft ixracında payının 10 faizə çatdırılması, 2020-ci ildə real ÜDM-in 1 milyard 260 milyon manat artması və 34240 yeni iş yerinin yaradılması proqnozlaşdırılmışdır. KOS sahəsində siyasət və tənzimləmə fəaliyyətlərinin bir-birindən ayrılmasını təmin etmək məqsədilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 28 dekabr 2017-ci il tarixli Fərmanı ilə Azərbaycan Respublikasının Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyi (KOBİA) yaradılmışdır. Dövlət başçısının 26 iyun 2018-ci il tarixli Fərmanı ilə Agentliyin Nizamnaməsi və strukturu təsdiq edilib. Agentlik publik hüquqi şəxsdir və İqtisadiyyat Nazirliyinin tabeliyində fəaliyyət göstərir.

Agentliyin məqsədi KOS-lərin fəaliyyətinin tənzimlənməsində iştirak etmək, bu sahədə beynəlxalq təcrübədə geniş tətbiq olunan və müasir tələblərə cavab verən çevik idarəetmə sisteminin və səmərəli əlaqələndirmə mexanizminin tətbiqi yolu ilə KOB subyektlərinin ölkə iqtisadiyyatında rolunu möhkəmləndirmək, xüsusi çəkisini və rəqabət qabiliyyətini artırmaq, maliyyə resurslarına çıxış imkanlarını genişləndirmək və onlara institusional dəstək

mexanizmlərini təkmilləşdirmək, dövlət və özəl qurumlarının bu sahədə fəaliyyətini əlaqələndirmək, regionlarda sahibkarlığın inkişafına əlverişli şərait yaradılması, bu sahəyə yerli və xarici investisiyalara cəlb edilməsinə nail olmaqdır [7, s.156-167].

Həmçinin yol xəritəsinin tətbiqi ilə əlaqədar ölkədə maliyyə vəsaitlərinə çıxış imkanlarını, kreditlərə təminat verilməsi mexanizmlərini yeni iqtisadi əsaslarla daha da təkmilləşdirmək, bu sahədə göstərilən xidmətlərin səviyyəsinin artırılması, əhalinin rifahının yüksəldilməsi, sosial müdafiəsi və layiqli həyat səviyyəsinin təmin edilməsi ilə bağlı həyata keçirilən tədbirlərin səmərəliliyini daha da yüksəltmək və sistemliliyini təmin etmək məqsədilə “Azərbaycan İpoteka Fondu” və “Azərbaycan Respublikasının Kredit Zəmanət Fondu” Açıq Səhmdar Cəmiyyətlərinin birləşdirilərək yenidən təşkili yolu ilə “Azərbaycan Respublikasının İpoteka və Kredit Zəmanət Fondu” qeyri-kommersiya hüquqi şəxsi yaradılmışdır [7, s.156-167].

Fondun Nizamnaməsinə əsasən aşağıdakı vəzifələri yerinə yetirir:

- ipoteka, o cümlədən güzəştli ipoteka kreditləşməsinə həyata keçirir;
- ipoteka kreditləri, o cümlədən sahibkarların müvəkkil banklardan manatla aldıkları kreditlər üzrə təminatlar verir;
- yaşayış sahələrini alır və satmaq öhdəliyi ilə kirayəyə verir;
- “Elektron ipoteka və kredit zəmanət” sistemini təşkil edir və onun fəaliyyətini təmin edir;
- kreditlərin anderraytinginə və vəsaitdən təyinatına uyğun istifadəyə nəzarəti, habelə bank tərəfindən kredit reytingi modelinin tətbiqini yoxlamaq məqsədilə qanunla müəyyən olunmuş qaydada sahibkarlıq subyektlərində monitorinqlərin aparılmasını həyata keçirir;
- istiqrazlar emissiya edir, həmçinin ipoteka kreditləşməsi sahəsində likvidliyin təmin olunması, Fondun fəaliyyətinin inkişaf etdirilməsi, səmərəliliyinin və etibarlılığının yüksəldilməsi üçün digər formada investisiyaların cəlb olunması üzrə fəaliyyəti həyata keçirir;
- ipoteka kreditləşməsi məsələləri üzrə məsləhət, informasiya xidmətləri və digər xidmətlər, habelə ipoteka kreditlərinin verilməsində iştirak edən banklar, sığortaçılar və qiymətləndiricilər üçün tədris proqramları həyata keçirir;
- sahibkarlara borcların idarə edilməsi, risklərin qiymətləndirilməsi və idarə olunması sahəsində məsləhət xidmətləri göstərir [7, s.156-167].

İqtisadiyyat Nazirliyinin Sahibkarlığın İnkişafı Fondunun vəsaitləri hesabına müvəkkil kredit təşkilatları tərəfindən kiçikhəcmli kreditlər 5000 manatdan 50000 manatadək (3 ilədək), ortahəcmli kreditlər 50001 manatdan 1000000 manatadək (5 ilədək), böyükhəcmli kreditlər isə 1000001 manatdan 10000000 manatadək (10 ilədək) verilir. Müddətin ilk 1/2 dövrünü güzəşt müddəti əhatə edir. Fondun kreditlərinin illik faiz dərəcəsi 1 faiz, müvəkkil kredit təşkilatlarının tətbiq etdikləri illik faiz dərəcəsi isə 4 faizdən artıq olmamaq şərti ilə, ümumilikdə güzəştli kreditlərin illik faiz dərəcəsi 5 faizədək müəyyən edilir [7, s.156-167; 1].

“Qeyri-neft ixracının təşviqi ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanına əsasən qeyri-neft məhsullarının ixracı ilə məşğul olan şəxslərə faktiki ixrac olunmuş malın ixrac gömrük bəyannaməsində nəzərdə tutulan gömrük dəyərinin 3 faizi baza olmaqla (məhsulların növdən asılı olaraq ixrac təşviqinin baza məbləğinə əmsallar tətbiq edilməklə) ixrac təşviqi ödənilir.

Vətəndaşların sosial-iqtisadi inkişafda fəal iştirakını təmin etmək, ailə əməyində əsaslanan təsərrüfatların fəaliyyətini dəstəkləmək, əhəlinin məşğulluğunun artırılması sahəsində əlavə imkanlar yaratmaq, kiçik və orta sahibkarlığın inkişafını stimullaşdırmaq məqsədi ilə dövlət başçısının 23 sentyabr 2016-cı il tarixli Fərmanına əsasən Masallı, Balakən və Quba rayonlarında “ABAD” (Ailə Biznesinə Asan Dəstək) mərkəzləri yaradılmışdır [7, s.156-167].

Ölkəmizdə innovativ sahibkarlığın inkişafı məqsədilə Azərbaycan Respublikası Vergi Məcələsinə edilmiş müvafiq dəyişikliyə əsasən olan fərdi sahibkar və hüquqi şəxs kimi fəaliyyət göstərən mikro və ya kiçik sahibkarlıq subyektlərinin startap layihələri “Startap” şəhadətnaməsi aldığı tarixdən bu fəaliyyətdən əldə etdikləri gəlirin 3 il müddətində gəlir və mənfəət vergisindən azad edilmişdir.

Sahibkarlıq fəaliyyəti ölkənin iqtisadi inkişafına müxtəlif şəkildə təsir edir. Dünya səviyyəsində aparılan araşdırmalara görə istehsalat sənayesindəki sahibkarlıq müəssisələrinin iqtisadi inkişafa olan qatqısının böyük olduğu qeyd edilməkdədir. Yeni sahibkarlıq subyektlərinin fəaliyyətə başlaması yeni ideyalara sahib insanlar arasında sahibkarlıq fəaliyyətinə marağı artıraraq, sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmaq istəyən insanların sayını artırır. Bu səbəbdən də inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələrdə hökumətlər sahibkarlığı təşviq edən siyasətlər tətbiq edərək, sahibkarlığı inkişafın ən vacib amillərindən hesab edirlər [7, s.156-167].

Sahibkarlığın inkişafı üçün fikrimizcə, bir çox müsbət addımlar atılmışdır. Bunlarla yanaşı, sahibkarlığın təşviqi və inkişafı üçün aşağıdakı məsələlərə də diqqət yetirilməsi öz müsbət təsirini göstərə bilər:

- Vergi siyasətində ölkəmiz sahibkarlıq fəaliyyətinin inkişafı üçün vergi siyasətində müsbət dəyişikliklər edilmişdir. Fikrimizcə, vergi dərəcələrinin yumşaldılmasına hələ də ehtiyac var;

- Son dövrlərdə sahibkarların maliyyə imkanlarına asanlıqla çıxışını təmin etmək üçün bir sıra müsbət addımlar atılmışdır. Buna misal olaraq Azərbaycan Kredit bürosu və Azərbaycan Respublikasının İpoteka və Kredit Zəmanət Fondunun təsis edilməsini qeyd edə bilərik. Lakin, yüksək kredit dərəcələri səbəbindən bu imkanlardan yararlanmaq bəzən mümkünsüz olur. Yeni yaradılan sahibkarlıq subyektləri üçün aşağı kredit dərəcələri olan maliyyə mənbələri yalnız Sahibkarlığın İnkişafı Fondunun təqdim etdiyi vəsaitlərdir. Bu vəsaitlərdə sahibkarların ucuz maliyyə mənbələri əldə etməsi üçün kifayət etmir. Bunun üçün bank olan və olmayan kredit təşkilatlarının da öz kredit dərəcələrində yumşalmalar etməklə qoşulmaları müsbət fayda göstərə bilər;

- Hüquq və məhkəmə sistemində islahatlara getmək və bu sahədə boşluqları, mübahisələri aradan qaldırmaq üçün ölkə başçımız tərəfindən fərmanlar imzalanmışdır. Bununla yanaşı, bu sahəyə dövlət nəzarəti gücləndirilməlidir. Çünki ölkə iqtisadiyyatına yatırım etmək istəyən xarici və yerli investorların ilk başda önəm verdikləri yatırım etmək istədikləri ölkələrdə öz hüquqlarını qoruya biləcəkləri işlək hüquq və məhkəmə sisteminin mövcud olmasıdır. Sahibkarların öz hüquqlarını qoruya bilməsi və neqativ halların baş verməməsi üçün qanunun aliliyinin qorunması üçün güclü dövlət nəzarəti bu halların qarşısını ala bilər;

- Elm və texnologiya əsrində yaşadığımız dövrdə bir çox ölkələr kimi İnnovativ sahibkarlığın inkişafına diqqətin artırılması və dünya ölkələrinin təcrübəsindən istifadə edilməsi məqsədəuyğun olardı;

- Universitetlərdə təlim və tədris prosesində tələbələrdə sahibkarlıq düşüncəsinin və mədəniyyətinin formalaşdırılması üçün hər cür tədbirlər görülməsi lazımdır. Bununla da, yenilikçi ruhlu və düşüncəli gənc sahibkarların yetişdirilməsi mümkün olardı;

- Sahibkarları mediada daha real və müsbət cəhətlərlə tanımaq, media mükafatları vermək sahibkarlığa marağı artırmağa bilər;

- Ölkəmizdə bəzi iqtisadi fəaliyyət sahələri istehsal prosesi üçün yerli ehtiyatlar kifayət etmədiyi üçün xammalı digər ölkələrdən idxal edir. Buna görə

də, məhsulların qiymətinin istehlakçılar üçün ucuz və uyğun olması məqsədilə gömrük sisteminə nəzarət gücləndirilməli və rüsumlarda yumşaldılmaları gedilməlidir. Çünki məhsulun maya dəyərində təsir edən idxal olunan xammalın yüksək olması, əlbəttə, sonda məhsulun qiymətinə də təsir edir;

- Ölkə rəhbəri tərəfindən inhisarçılıq hallarının aradan qaldırılması üçün "Antiinhisar fəaliyyəti haqqında" qanun imzalanmışdır. Azərbaycanda bu sahəyə nəzarəti İqtisadiyyat Nazirliyi yanında Antiinhisar və İstehlak Bazarına Nəzarət Dövlət Xidməti aparır. Azad rəqabət mühitinin yaradılmasına səylər göstərilərsə də, müvafiq orqan tərəfindən dövlət nəzarəti gücləndirilməlidir. Çünki inhisarçılıq yeni iş yerlərinin yaradılmasına maneələr yaradır ki, buna görə də biznes yaratmaq istəyi olan investorların yatırım etməməsinə və digər ölkələrə üz tutaraq yatırım etmələrinə səbəb olur. Bu da, xaricə valyuta axınına səbəb olur. Ölkəmizdə hələ də bəzi sahələrdə inhisarçılıq meyilləri özünü göstərir;

- Sahibkarlığın inkişafı üçün bir sıra aktlar, qanunlar, sərəncamlar və dövlət proqramları imzalanırsa da bu sənədlərin və ayrılmış maliyyə mənbələrinin istiqaməti üzrə sərf edilib, həyata keçirilməsinə güclü dövlət nəzarətinin olması vacibdir. Əks halda, bu hüquqi sənədlər yalnız kağız üzərində qalmış hesab edilə bilər.

Müasir dövrdə iqtisadi inkişafın yüksəlməsində Mərkəzi Bankın başlıca vəzifələrindən biri dövlətin inkişaf strategiyasına uyğun olaraq əsas rol oynamaından ibarətdir. Davamlı inkişafın təmin edilməsi iqtisadi göstəricilərin səviyyəsindən və zəruri parametrlərin reallaşmasından ibarətdir. Müasir dövrdə ölkədə iqtisadi inkişaf əsas amillərdən biri hesab olunur. Bu baxımdan makroiqtisadi göstəricilərin davamlı olaraq inkişaf etdirilməsi istiqamətində əsaslı tədbirlərin vaxtli-vaxtında yerinə yetirilməsi davamlı inkişafın da sürətlənməsinə şərait yaradacaqdır [2, s.9-18].

İqtisadiyyatın davamlı inkişafı ölkəni maddi və maliyyə resursları baxımından təmin etməklə yanaşı, mövcud və zəruri resursların da iqtisadiyyatın sektorları arasında bərabər şəkildə bölünməsinə yaxından iştirak edir. Eyni zamanda vacib makroiqtisadi göstəricilərin davamlı şəkildə inkişafında yaxından iştirak edərək, gələcək üçün etibarlı baza yaradılmasına şərait yaradır. Qeyd etdiyimiz göstəricilərə sahib olmaq üçün ölkədə mütləq şəkildə sosial, iqtisadi və ekoloji istiqamətlərdə sabitlik təmin olunmalıdır ki, dinamik inkişaf da baş versin [2, s.7-18; 5, s.146].

İqtisadiyyatın davamlı şəkildə inkişaf etdirilmə-

sində Mərkəzi Bank yaxından iştirak edir. İqtisadi inkişaf sahəsində Mərkəzi Bankın fəaliyyəti özünü qabarıq şəkildə göstərir. Bu sahədə qanunla nəzərdə tutulan, həyata keçirilən bir çox vəzifə və funksiyalar vardır ki, onlar davamlı inkişafda rol oynayan əsas amillərdən hesab olunurlar. Təbii ki, bunların da icrasında Mərkəzi Bank yaxından iştirak edir.

Azərbaycanda davamlı inkişafın aşağıdakı istiqamətləri aydın nəzərə çarpır:

1. Həyat şəraitinin yaxşılaşdırılması, yoxsulluğun azaldılması. 2. Aqrar sektorun inkişafı. 3. Demografik inkişaf. 4. Sosial-iqtisadi inkişaf. 5. Mədəniyyət və turizmin inkişafı. 6. Məşğulluq. 7. Təhsil, elm və İnformasiya Kommunikasiya Texnologiyaları [4, s.12-18].

Aparılan təcrübələr və araşdırmalar sübut edir ki, ölkədə davamlı inkişafı şərtləndirən Mərkəzi Bank tərəfindən aşağıdakı əməliyyatlar ardıcıl olaraq həyata keçirilir:

1. Əsas amillərdən olan pul tədavül və dövriyyəsinin nizama salınması;

2. Milli pul vahidinin inkişaf etdirilərək möhkəmləndirilməsi;

3. Milli pul vahidinin dayanıqlılığının qorunması və müdafiəsi;

4. Milli pul vahidinin kursunun təmin edilməsi (xarici valyutalar nisbətində);

5. Səmərəli şəkildə pul-kredit siyasətinin təmin edilməsi üçün bank sisteminin inkişaf etdirilməsi və s. [2, s.9-18; 3, s.78].

Qeyd etdiyimiz bu amillər davamlı iqtisadi inkişafın təmin edilməsinə və iqtisadi siyasətin reallaşmasına öz müsbət təsirini göstərməkdə davam edir. XXI əsrin əvvəllərində ölkədə neft gəlirlərinin artması, dünya üzrə ərzaq məhsullarının da bahalaşmasına gətirib çıxardı. Lakin buna baxmayaraq 2014-cü ilə qədər ölkədə məhsul bahalaşması ilə əlaqədar olaraq orta illik inflyasiya təkrəqəmli olaraq qalmaqda davam edirdi. Bu dövrdə Avropa İttifaqı dövlətlərindən fərqli olaraq, Mərkəzi Bankın həyata keçirdiyi tədbirlər nəticəsində Azərbaycanda qiymətlər indeksi aşağı olmuşdur [2, s.9-18; 3, s.78].

Nəticə olaraq deyə bilərik ki, ölkədə davamlı iqtisadi inkişafın təmin edilməsində sahibkar maliyyəsinin rolu danılmazdır. Məhz cənab Prezident İlham Əliyevin yürütdüyü uğurlu siyasət, Mərkəzi Bankın həyata keçirdiyi tədbirlər və sahibkar maliyyəsinin dəstəyi nəticəsində ölkə iqtisadiyyatı davamlı olaraq inkişaf etməkdədir.

**Açar sözlər:** *sahibkarlıq, maliyyə, davamlı inkişaf, istehlakın qiymətlər indeksi, məhsullar üzrə qiymət indeksi.*

### ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. *Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlıq səviyyəsində istehlak mallarının istehsalına dair Strateji Yol Xəritəsi, Bakı 2016.*

2. *Bağirov M. Azərbaycanca davamlı inkişafın təmin edilməsində Mərkəzi Bankın rolunun qiymətləndirilməsi. Naxçıvan, Elmi əsərlər – 2020 - № 3, s.9-18.*

3. *Bağirov M. Banklar və bank əməliyyatları (Ali məktəblər üçün dərslik). Bakı: Nurlan, 2003, 512 s.*

4. *Cəfərova E. Azərbaycanda davamlı inkişafa keçilməsinin konseptual əsasları, Mingəçevir-2015, s.12-18.*

5. *Niftəliyev N. Davamlı İnkişaf Strategiyası. "Səs" qəzeti. Bakı, 2010, 14 oktyabr.*

6. *Report of the Expert Group: Promoting Entrepreneurship on TV and other audiovisual media (2007), European Com.*

7. *Tağıyev V. Sahibkarlıq fəaliyyətinin inkişafında dövlət siyasəti istiqamətləri, Hüquq və idarətmə jurnalı.*

8. *Türkiyə girişimcilik stratejisi və eylem planı (2015-2018).*

### Нурана Ахадова Значение финансов для предпринимательства

### РЕЗЮМЕ:

Помимо описания характерных черт устойчивого развития в мире, особенно в стране, в статье раскрыта информация о его сущности и содержании. В то же время также обсуждается важность устойчивого развития. Несмотря на то, что в Азербайджане действует множество банков, наша цель в основном осветить деятельность Центрального банка, который является главным банком республики.

Потому что большую роль в этом играет политика Центробанка. Денежно-кредитная политика, курсовая и процентная политика, проводимая Центральным банком, оказывает большое влияние на экономику, и мы постарались сделать акцент на этом вопросе. В связи с этим в статье анализируется текущий индекс потребительских цен, а также индекс цен на продукты и влияние этих показателей на устойчивое развитие в Азербайджане.

**Ключевые слова:** *предпринимательство, финансы, устойчивое развитие, индекс потребительских цен, индекс цен на продукцию.*

**Nurana Ahadova**

### Importance of finance for entrepreneurship

### SUMMARY:

In addition to describing the characteristic features of sustainable development in the world, especially in the country, the article discloses information about its essence and content. At the same time, the importance of sustainable development is also discussed. Despite the fact that many banks operate in Azerbaijan, our goal is mainly to highlight the activities of the Central bank, which is the main bank of the Republic.

Because the policy of the Central Bank plays a big role in this way. The monetary policy, exchange rate and interest rate policy implemented by the Central Bank have a great impact on the economy, and we have tried to focus on this issue. In this regard, the article analyzes the current consumer price index as well as the product price index and the impact of these indicators on sustainable development in Azerbaijan.

**Key words:** *entrepreneurship, finance, sustainable development, consumer price index, product price index.*